

PETŐFI-MUZEUM.

VI. ÉVFOLYAM. 4. SZÁM.

1893. JULIUS.

Petőfi és az 50-es évek költői.

III.

Kezdjük tehát *Lisznyayval*, a kiről már mondva volt, hogy »isten kegyelméből« poéta, de a kiről Erdélyi úgyszólván sorról-sorra kimutatja, hogy nála a költészetnek inkább »erős ösztöne dolgozik, mint művésziessége« és éppen ezért a »kiművelés«-t, meg a »pallérozott-ság«-ot nélkülözzük műveiben.¹ Köteményei között egyre sem találunk, a melynek menete, hangulata vagy kifejezései Petőfire emlékeztetnének. Tárgyai, nyelvezete és versformái is különböznek, mintha csak öntudatosan kerülte volna a hasonlóságot azzal, a kit titokban mesterének vallott s a kinek műveit és irányát nem utánozni, hanem túlszárnyalni akarta. Tagadhatatlan, hogy képzelőtehetsége, verselési könnyedsége és találékonysága meg voltak hozzá, de hiányzott még három fontos kellék, a mire pedig a legnagyobb tehetségnek is szüksége van: a hangulat, a tanulmány és az ízlés. Ő túl ákart tenni a Petőfi költészetének hazafias irányán; nemkülönben népiességén és fesztelenségén is, azt gondolva, hogy ha mind három irányban a Petőfi által mondottak superlatívusát használja: okvetlenül övé lesz a diadal. Oly álom volt ez, a mely a politikai és társadalmi zúr-zavar szülte általános tájékozatlanság korában megvalósulással kecsegteté őt és társait, a kik bámulattal csüngtek rajta.

Kitűnik ez azon önérzetes hangból is, a melylyel »Freskorimek« című költeményében² Gyulai kritikáját ellensúlyozandó, maga-magát jellemzi:

¹ A legújabb magyar lyra. Bpesti Szemle. Szerk. és kiadja Csengery Antal. XVIII. és XIX. füz. Pest. Herz János nyomdája. 1859. 111-ik lap.

² Dalzongora. Irta Lisznyay Kálmán. Pest. Kiadja Heckenast Gusztáv. 1858. 311. s köv. lap.

Sokszor úgy játszom versemmel,
Mint laptával, nem mint gyöngyszemmel.
Mint elpattanó bűbörökkel,
S könnyen szórom a dalt marékka,
Mintha virágokat szórnék,
Melyek közt szarkaláb, csanál,
Laboda s tán maszlag is van
S kuszált lapu, gyom és fűszál.
Ilyen az egész természet,
Felhő mellett van a sugár,
A legragyogóbb csermelyhab
Súlyny kavicsok fölött jár.

Sőt még azok főrik szebbé
Az egyes síma habokat,
Igy csinálók én a kritikának
Nem tetsző kevert dalokat. (is)
Nem mindig duzzadt rendbe szedve,
Mert úgy sok eszme megdermedne,
Mig így oly könnyen, szabadon
Lubiczkol, mint hab közt a hal,
Melynek, ha lábai volnának
A folyó hullámaival
Nem játszhatnék oly szépen, könnyedén.
Költészetem hullámozó tengerén
Éppen így játszom én.

A figyelmes olvasó bizonyára rögtön észreveszi, hogy az itt versben elmondottak tulajdonképpen csak a Szelestey-féle elméletnek egy kissé ékesebb váriációi; — úgyszintén azt is, hogy mindketten Petőfi »Rongyos vitézek«, »Az én képzeletem« s »Az én pegazusom« cz. költeményeire alapítják teoriájukat. De hogy mennyire nem értették meg Petőfit: éppen ez elméletnek alkalmazása mutatja. Petőfi sem valami nagyon szerette a kritikusokat, de jó ízlése még a legélesebb kifakadásaiban is megóvta az oly kifejezések használatától, a melyek az irodalmi nyelvhez méltatlanok és a költőt tehetetlen dühöngővé alacsonyítva, nevetségessé teszik. Olvassa el bárki az »Egy kritikushoz« vagy a »Honderűhöz« cz. költeményeket, a melyeknek hangja a legkíméletlenebb hírben áll — és azt fogja találni, hogy mint satyrák élesek ugyan, de mint költemények akár a kompozíciót, akár egyéb tulajdonságot tekintve is: méltán beillenek a többi közé. Hová sülyed ezek mellett a Lisznyay verse, a melyben szegény Gyulai Pál: bitang, iczi-piczi fülelő Gnom, mérges irodalmi hörcsög, irodalmi Asztarot, irodalmi epemirigy, irodalmi békanyúzós, irodalmi szeméthordó, spenátlyrikus stb. dísznevekkel van fölruházva! Valóban, csak az ízléstelenségig való elbizakodás vihet egy költőt annyira, hogy effélékhez hasonló kifejezéseket nemcsak komolyan, hanem bizonyos pretenzióval versekbe foglaljon. Ez már többé nem eredetiség; nem »lábban, képen túlfeszített szeszélylyel ejtett hiba« vagy »porba hullatott gyöngy«, mint a hogy Lisznyay szeretné elhítenni költészetéről, hanem a »bakancsoznak besorozott ex-huszár« kaszárnyastyulusa.

Azonban tartsuk szem előtt az elméletet és kövessük nyomon a prakszist.

A szabadság, fesztelenség és őszinteség a lyrában egyik hangzatos jelszó, a mely Petőfi példájára hódít és Lisznyayék által szintén a tovább fejlesztendő erények scrába vétetett föl. A jellemzőbbnél jellemzőbb példák egész koszorúja kínálkozik, de lehetőleg mindig olyanokat választok, a melyekben alkalom van a Petőfivel való összehasonlításra. Így pl. Petőfi is megtette olykor, hogy költeményeivel ismeretleneket keresett föl (Toldi írójához elküldöm lelkemet; Tompa

Mihályhoz, A leánykákhoz) — és ilyen alkalommal rendszerint valami kedves humor ömlik el kedélyén. Mi természetesebb, mint hogy Lisznyay is megragadja az alkalmat és »Szerelmes level«-et intéz Iványf Málvínához, a ki az Életképekben »Három férj özvegye« című beszélyével — úgy látszik — általános föltűnést keltett. Minthogy azonban nőről van szó, tehát a szerelemvalláson kell kezdeni — s ezt meg is teszi költőnk rögtön az első pár strófában s aztán így humorizál:

Hidd el, nem csalatkozól,
Tűzparázként égek én,
S özvegyeknek, jól tudom,
Tetszik a tüzes legény.

Ha meghallgatsz, üdv-düvel
Vágok hozzád verseket,
Pottyánásig érteket,
Nem pediglen nyerseket stb.

E hangot azonban végül egy kissé maga is furcsának találván, az utolsó előtti versszakban jónak látja megjegyezni, hogy:

Ily furcsán azért irok,
Félek, *álarc* csak, neved,
S megjárnám, ha valami
Pukhas férfit rejteget.

Annyi bizonyos, hogy Iványf Málvina — már akár férfi, akár nő lett légyen is — nem sokat ostromolta ez üdvözet után a Parnassust és e tényével minden esetre jó ízléséről tett tanúságot. De lássunk az *összintés*gből is egy kis' kostolót. Igaz, hogy ezt is Petőfi honosítá meg irodalmunkban s minden költeménye, de különösen családias versei (Egy estém otthon, A jó öreg korcsmáros, Az volt a nagy, nagy munka, Kinn a kertben voltunk, Állj meg feleségem) tanúskodnak róla, hogy máskép nem is tudott írni: azonban a Lisznyay szemében ezek mégis igen diskréteknek tűntek föl. Nem hiába szól oda kritikusanak: »Akárhogy üt: Engem kaptafájára nem üt«, mert nehezen is lehetne olyan kaptafát találni, a melyre a »Degré arczképehez« (Dalzongora 89. l.), »Emlékváltozatok az Ilkey-ifjúk szüretjére« (u. o. 108.), »Komlókerti czimboradalok« (u. o. 206.) vagy a »Látogatás« (u. o. 232.) című versekhez hasonlókat húztak volna föl.

Az elsőben egri borral köszönti fel Degrét s hosszan elnézi arczát, »ezt a szenvedélyek hangyazsombját«. Azután visszaemlékezik az elmúlt időkre, midőn megismerkedtek. Ha az olvasó netalán kíváncsi reá, hogy ez miképpen történt, költőnk azt is elmondja. Ő t. i. midőn meglátta Degrét, így szól: »szervusz pajtás Degré!« — mire Degré így felelt vissza: »szervusz te verszacskó, te kis Lisznyai!« Erre következik egy historiai és filologiai fejtegetés a »szervusz« szóról, a mit azonban csakhamar elfeledtet a régi idők ismét felújuló emléke, midőn Degré »lecsapta« a cenzurát s összeültek egy nagy diploma-szentelő »zúgó tivornya«-ra. Ittak akkor »sámpánert, rumot« Degrével a Borz-utczában s ettek egész éjjel »Inyenczi kéjjel Őzet, disznót, bárányt, Ex kakast és fáczánt, Komáromi kenyérfiát, Az ételek tábla-

biráját: Tekintetes töltött káposztát« stb. Egressi Béni húzta, ők meg tánczra kerekedtek előbb az »ifjasszonnyal, a gömbölyü házmester-nével«, azután meg »vadon-tréfából« becsiptek egy hárfásleányt, a ki ott ivott velök — s végre »a kedv rohamában« Lisznyai felolvasta »Fa kard« című balladáját, a melyet éppen az nap végzett be »erre a dözshős-ünnepre«. Ez úgy megtetszett, hogy a Privorszki-kávéház ifjúsága »küldöttséget rugtatott Lendvay Marczihoz« s elszavaltatta vele a színpadon, stb.

Az »Emlékvázolatok«-ban költőnk szabadúlni akar a házi gondoktól és útra kél, hogy Pilisre menjen az Ilkei-fiukhoz. Útközben Szász Károly ül be hozzá, a ki Kecskemétre megy professornak s a kivel az éppen akkor elhalt Idunáról beszélve, meleg barátságot kötnek és »összeforrt lélekkél« válnak el, midőn feltűnik a Beleznay-kastély. Itt laknak Sangyi, Laczi, Mór. Csak Laczi van otthon, a ki »Miláresz«-t szí, midőn költőnk »csengő-pengő szóval« megszólítja. Éppen Jókai »Török világ«-át olvassa, a mi alkalmat ad egy hosszas elmélkedésre a magyar irodalom iránti közönyről, midőn »agárnyöszörgés« hallszik és »itt vannak ők habzó paripákon«, t. i. Sándor és Móricz pajtás, a kik úgy fogadják költőnket, »mint egy énekes madarat« és rögtön nótát kérnek tőle. Költőnk nem is vonakodik, hanem azonnal dúdol nekik »érettet és nyerszet« ebédig, a mikor is mindnyájan »gyilkosok«-ká lesznek, a »bú gyilkosai«, t. i. ittak s közbe-közbe megemlékeztek, hogy be kár azokért, a kik hiányoznak. Így pl. »be kár, hogy nincs köztünk *Halász Osskár*« — s erre következik egy tiz soros jellemzés az illetőről. »El-el emlegették« még *Erdélyi Pippet*, »ki oly nagy inyencz, hogy megenné a griffet«; *Talián Berczit*, *Podmanicsky Frigyeszt* »ezt a Champanerkedélyű lovagot« (vagy 40 sor jellemzés); továbbá a »nóta-imádó« *Komáromi Gyurit*, *Pap Laczit*, *Rádai Palit*, *Kovács Illést*, *Latkóczy* pajtást, *Degré Luit*, »ezt a tüzes kedvhevenyész«; »örök« *Bernát Gausit* »s a páratlan *Erőst*, ezet a koszorus vad kéjéji dözshóst« stb. stb. Azonban természetes, hogy ennyi név és ennyi emlék végre is elérzékenyít egy költőt — s a Lisznyai szive is »mint szökökút végre« egy meglehetősen lapos dalt »szökkenté e szüret emlékére«, a melylyel végződik is a kirándulás, meg a vers.

Az »Egy negyedrés Epicur« a saját maga arczképe akar lenni 48 strófában ilyenforma költői nyelven:

Néha elfiakkerzem
Kalandért az ingemet is;
Keztyüért Antiquariushoz
Csúszik még a könyvtáram is:

Hogy csak vizitbe mehessenek
Akkurátus czipferblattal,
Vadregényes szépet tenni
Splendid szalon tapintattal,

Onnan a Liciniusba
Gyenge spiccet aquirálni;
Szerelembe fúlt lelkemet
Mámmoral mágnétizálni.

Iszom, mint a kanátosgém,
Vagy pedig mint a szívárvány,
Kedvében elnyújtzkodván
Az égen, e szép kék párnán...

De úgy hiszem, hogy elég ebből az »öszinteség«-ből ennyi mutató, s a Komlókert »fesztelen« leírását mellőzhetjük is, mert az ilyes

költemények nem is superlatívusai már az őszinteségnek, hanem tartalmukra nézve bántó indiskrecziók; formájukat illetőleg pedig sokszor Hazafi Verai Jánosra emlékeztetnek. Ha azonban az olvasó előtt különösnek tűnik föl ez a modor és e prózával határos részletezés indokait keresi: ismét csak a Szelestey-féle elméletre utalunk, a mely óva int, hogy »tulszigoru izléstani fogalmaink által ne gyengítsük az alapot« s figyelmeztet, hogy őrizzük meg az utókor számára népünk szokásait, életmódját és erkölceit. Nos hát Lisznyay ezért tart szükségesnek mindent verbe szedni, a mi csak vele úton-útfélen történik.

A Petőfi *bordalai* nemcsak világhírűek, hanem — a mint általánosán el van ősmerve — mint ilyenek a világirodalomban páratlanul is állanak. Lisznyay nem írt ugyan bordalokat, de a bor dicsőítése azért sok költeményének főtárgya (Rohamdal Sárosy Gyulának »Utravaló Graefenbergbe« című költeménye ellen; Komlókerti czimboradatok, Fátyolos dal stb.). Hogy főnnebb vázolt modorán ezekben sem változtat: hadd bizonyítsák a »Rohamdal« befejező sorai:

S majd, ha a göromba halál
Ez életből kitaszít;
Légyen sírod fölött teli
Hordókból dícsypyramid.
S álljon ott bár ezer évig,
Semmi, majd lesz valaki,
A napfény, a szivárvány, vagy
Majd a vihar issza ki.
S hogyha *eszményileg* boldog
Lehet egykor még e hon,

A szellem véggyőzelmével,
Szent békében, szabadon,
Legyen e borból a *leghűsb*
Hűsnek dícső dalidó:
A föld kerekén szent kedvvel
Végig zengő, harsogó.
Koponyád legyen billikom,
S áldomás közt, dalaid
Megjelennek, mint tündérek
... S a hőst égig emelik!

Azonban a dalidóknak a prakszisban is következetesen keresztülvitt superlatívusa iránt a természet törvényei nem voltak oly elnézők, mint az esztétika szabályai, a melyről elegendikusan tanuskodnak a »Gräfenbergi dalaim« cz. cyclus és a »Látogatás« cz. költemény.³ Általában megjegyzésre méltó, hogy míg Petőfi bordalaiban a mámor, a bor által pezsgésbe hozott vér forrongása és a felizgatott képzelőtehetség merészebb képei, szóval — ha szabad így kifejeznem — a boros állapot igazi poézise érvényesülnek: Lisznyay megelégszik egy-egy nagy mondással és egyik-másik tivornyának »fesztelenül« részletező leírásával.

Elméletök sarkpontja azonban, mint láttuk, a *népiesség* továbbfejlesztése és ezáltal költészetünknek igazi nemzetiessé tétele volt. E cél elérése érdekében — tekintet nélkül a költészet és esztétika szabályaira — mindent jónak tartottak, a miről csak sejteni is lehetett, hogy valamely tősgyökeres magyar vidék tájnyelvéből vagy népszokásaiból igazolható. Egy-egy tájszóban vagy a nép ajkáról ellesett szokatlanabb kifejezésben inkább gyönyörködtek, mint Shakespeare leg-tömörebben kifejezett költői gondolataiban, úgyannyira, hogy pl. Lisznyay így nyilatkozik Gyulairól, a ki egy kritikájában a többek közt a tájszólások használatát is kifogásolta:

³ Dalzongora. 131, 232. l.

Világirodalmi szempont

Ami ötlet vezet:

Mint minálunk világtalant,

Aki észre nem veszi

Hogy mi másutt kivan küzdve,

Az még itt csak törekvés

S kard helyett bunkóval vívni

Eszeveszett cselekvés.

S ha szerinte alakúlna

Nemzeti irodalmunk,

Minden volna, csak nem magyar,

Félig meg kéne halnunk.

Nemzeti sajtóságait

Egy pár évtized alatt

Elvesztené, s költészetünk

Igy esnék szörnyen hanyatt.⁴

Ez elfogultságból következik, hogy a költői tanulmányokat szükségfelettieknek tartották s hogy a »népies« és »nemzeties« alatt egészen egyebet értettek, mint a megelőző korszak nagy költői, a kik óriási küzdelmek árán a nép nyelvének fölhasználásával egy *mindenki által érthető* irodalmi nyelvet alkottak. Ennek következtében lón költészetünk nyelve *népszerűvé* és szelleme — miután már nemcsak egy tudós kör, hanem az egész nemzet előtt érthető nyelven tolmácsoltatott — valóban *nemzeties*. Mert nézetem szerint a »népies« alatt költészetünkben inkább a »népszerű«-t kell érteni — és e szó tulajdonképpen annak a nagy haladásnak kifejezője, a mely, hogy példákhoz kössem, a Kazinczy-Berzsenyi-féle klasszicizmustól a Petőfi és Arany költészetéig történt irodalmunkban, mivel a míg az előbbieket nyelvét és fogalomkörét csak egy nagyon szűk kör nevezheté a magáénak s a szó szoros értelmében vett nemzet a hatást csak közvetve érezé; addig Petőfi és Arany már nyelvökre és tárgyaikra nézve is az egész nemzetét s természetesen hatásuk is az egész nemzetre közvetlenül kiterjedő. Ezért az ők költészetök méltán nevezetők *népiesnek* és *nemzetiesnek* is.

Oly nagy ámbíciók és tervszerűen keresztülvitt fáradságos munka után már most, mint a milyenekkel Lisznyay megírta a »Palócz dalok«-at, hogy mintegy irányt adjon velök a magyar költészet igazi népiessé és nemzetiesé tételére: igazán rosszul esik kimondani, hogy költészetünk egyik ágában sem tapasztalható Petőfihez képest akkora súlyedés, mint éppen az ú. n. népdalokban. Gyulai szépen, tömören és kimerítően jellemezte ez irányt az 1854-iki Uj magyar muzeum 122-ik lapján.⁵ Valóban, már-már attól lehetett félni, hogy: »írni fogunk hatféle tájszóláson, s lassan-lassan elérünk oda, hol költői nyelvünk az irodalom keletkezése előtt állott.« Csak azt nem értem, hogy e tévedések oly szabatos felsorolása után, a melyhez hozzáadni valamit már szinte lehetetlen: miként juthat a nagynevű kritikus azon következtetésre, hogy az ilyenekben is: »... a Petőfi gyöngéit látjuk utánzatni?«

Kétségtelen, hogy ennek az iránynak, a melyet Gyulai föntidézett tanulmányában ostromoz, Lisznyay a legmárkirozottabb képviselője, vezére. Az ott felhozott hiányok és tévedések szintén reá, vagyis inkább a »Palócz dalok«-ra illenek leginkább. Részemről azonban Petőfi-utánságot ezekben a költeményekben sem tudok fölfedezni; sőt még csak ezek-

⁴ Dalzongora. 316.

⁵ Petőfi Sándor és lyrai költészetünk.

ben látom igazán megerősítve azon, a Szelestey-féle elméletekből levont korábbi föltevésemet, hogy t. i. ők, és első sorban természetesen Lisznyay — tovább *fejlesztetni és nem utánózni* akarták Petőfit. Ezen, a népiesség terén okvetlenül újabbat teremteni akarás legelső következménye az lón, hogy a Palócz dalokból teljesen hiányzik az a kezesetlen egyszerűség, a mely Petőfi dalait oly kedvesekké teszi s a mely a dalnak általában egyik föltétlen kelléke. A második következmény a tájszavak és furcsábbnál furcsább szóösszetételek excentrikus hajhászata, csak azért, hogy a modor új legyen és valamikép *ne emlékeztessen* a népies dalok nagy mesterére: Petőfire. A harmadik már ismét a Szelestey-féle elmélet azon tételének alkalmazásával kapcsolatos, hogy a nemzeties költészet ethnográfiája is legyen a nemzetnek; továbbá: általánosítsa a »jól gondolt« tájszavakat és »életet adjon« a nép jellemző kifejezéseinek. Ezen közösen vallott elvekért csinál Lisznyai a Palócz dalokból tulajdonképpen egy kis versbeszedett tájszótárt és népszokások gyűjteményét. Sőt a minden áron újat írni akarás vágya nem egyszer saját elvécinek túlhajtására is kényszeríti, a mire nézve elégnék tartom fölhozni a CXXIII-ik palóczdal következő pár sorát:

Tetetete-tereskei tulipán!

Pipípipi-piros piczi kis leány.

Paradéros páros de sáros piros cziczi-czipellő van a lábán,

Tarkabarka csecebecse szoknya szottyog ripireperü-roporo derekán,

S hibühubli himplihumpli legény log oldalán

— Lipilepelü-pülopó-lopott csók, gyötirelem!

Libilebelü-bülobo-lobogó szerelem

Lobog a szivemen stb.

Csernátóni Gyula.

A segesvári csata egykorú leírásokban.

— A költő elestének 44-dik évfordulója alkalmából. —

1. *Honvéd.* (Kolozsvárt. 1849. ag. 3. 188. sz. 744. l.)

— Segesvárnál július 31-én csatánk volt. Három ezernyi emberünk *Bem* altábornagy vezérlete alatt állott szemben 16 ezer muszka- és osztrákkal. Maroknyi seregünk vitézül állotta csaknem egész nap a csatatért. Végre lovasságunkban egy csoport kozák békerítési kísérlete zavart okozván, ez megszaladt s azzal az egész sereg elhagyta a harcmezőt és vette útját Székelyföldnek, hogy Gál Sándor hadosztályához csatlakozzék. Veszteségünk emberekben még eddig nincs tudva; nagy semmi esetre nem. Hanem 8 ágyunk az ellenség birtokába jutott. Az isteni gondviselés itt is csodásan örködött altábornagyunk élete fölött. Lovát kilőtték alóla s egy árokba esett; több szurások tétettek reá, ruházatát több helyütt meglyuggatták s teste, hála istennek, mégis sértetlen maradt. A hős vezér jelenleg egy más sereg élén folytatja hadi munkálatait. (U. ez. a másik hasábon németül is.)

II. *Közlöny.* (1849. 163. sz. ag. 5. Arad.) Fel. szerk. Emödy Dániel.

Bem altábornagy: Oknárról, 1849. jul. 25-ről írja:

Az ellenséget visszanyomta Brassóig, az ojtózi szorost Moldva felé elfoglalta. Jul 23-án benyomult a szorosba, az ellenséget visszaverte minden új posíciójáról s üzték Csirijesztig. 500 embert veszített az ellenség. Elfoglalt 2 tüzérszekeret, egy csorda ökröt, sok eleséget. 24-én Onesztet és Oknát foglalta el.

U. ott. (164. sz. ag. 10. Arad. 7—9. l.)

Bem vitézzel balesetben is isten van. Alig verte meg Moldovában az orosz seregeket, s elfoglalván 4 nagy táraikat, ujoncz zászlóaljait muszka posztóba felöltözteté, és győztes seregét Moldovába kellőleg elhelyezé; már mint a villám vágatott más pontra, hogy Oláhországban nagyobb erővel s e célra más oldalról már megindított seregeivel, megtámadja az orosz ellenséget; ez által Erdély biztosítása mellett a román nemzetnek szabadságára s a török birodalomnak, orosz függéstől fölmentésére is közre dolgozandó. Utjában megtudja, hogy egy muszka hadsereg előtt az ut nyitva hagyatott, s az Medgyes felé Segesvárnak eltorakodott. (Sic!) Hirtelen a villámgyorsaságú vitéz vezér, magához veszen utjában állomásozó 3 zászlóaljat, 250 huszárt, s 12 ágyut; s az ellenséget, mely Segesvárnál állomást vón, megtámadá. Ágyuit fölállítá, reggeli 10 órától esti 7 óráig megszakadás nélkül ágyúztatá az ellenséget; mellyben, minthogy egy szoros völgybe szorítá, tömérdek kárt okozott. — Több foglyok egyező vallomása szerint, az ellenség 4 ezredből állott, mindenik ezred 4 zászlóaljat s minden zászlóalj ezer embert számítva. Tehát 16,000 gyalogos, azonkívül három osztály lovast számított 16 ágyuval. Kilencz óra hosszant küzdött Bem annyi erőnek ellenében kedvencz szereivel az ágyúkkal, mellyeknek remek nagy mestere. Hét óra felé az ellenség nagy tömegben kerülött vón, Bem minden veszesség nélkül visszahúzódott, de itt az ellenség lovassága rohamot intézvé; a mi csekély lovasságunk azt el nem fogadta, hanem megfordult, szaladt és fejevesztett szaladásában Bem vitézünket lovával együtt, egy sáros, posványos patakba belesodorta. Bethlen Gerő ezredes, ki ismervén az öreg urat, illy esetek számára egy jó század huszárral reá mindig vigyázni szokott, Nagy-Váradon betegen fekve nem lehetett jelen; s a hős öreg, a páratlan vitéz, ott feküdt a sárban egyedül; a kozákok lándzsa távolságra rohantak mellette a futók után, s rohanásuk közben szurkáltak felé. Végre két huszár kívánczorgott a kukoriczából, hogy sárba dőlt lovaikat kiszabadítsák; reá bukkannak az ősz vezérre, kiszabadítják az ő lovát is, a vitéz öreg lölpattan lovára s Kereszturra vágat, onnan szekeren Marosvásárhelyre. — Ez történt julius utolsó napján, s aug. 2. az isten különös gondviselése által csudásan megóvott ősz bajnok már utban volt egy tekintélyes sereggel Oláhország felé. A szabadság istene kísérje őt. Tj erdélyi leventék öröködjetek e nagy kincsünknek, az ősz vezérnek személye felett, mert ő magával nem gondol semmit. — Az a magyar huszár pedig, szégyenelje magát a földig, a ki kozák előtt szaladni tud. Vitéz társai, ne hagyjátok illyenek által megszeplősíteni a dicső huszár nevet.

As ország kormányzója meghagyásából,

(Kéziratból. Erd. muz. Apor-gyűjt.)

III. *Fejéregyházi csata, Skáriatin orosz generál elesik, Bemnek megmenekülése.* (Dálnoki Incze József: Irtó háboru 1848 és 1849-ben című egykorú kézirati műve alapján. [Erd. Muz. kézírattára.])

Másnap *Bem* is Moldovából megérkezett,¹ az ojtózi szorosnál hagyván Tuzson és Hild őrnagyokat zászlóaljakkal, az oroszok ottan történhető betörésének gátlására, s megtudván, hogy a beszercei orosz tábor szándékozik csatlakozni Lüders tábornokkal, — ki is csaknem minden erejével vonult el a Barczaságról Segesvárra, hogy hátulról kerítsék be *Bemet* és zárhassa el a magyarországi seregekkeli csatlakozástól; — *Bem* tehát még azon éjjel² mintegy 3000 emberrel, 12 ágyúval nagy sebességgel kivontul Segesvár alá, hol már Lüders 12000 oroszokkal, sok ágyúval csatakészén várta. — *Bem* szokása szerint kevesedmagával megütközik a segesvári és fejéregyházi közön, reggeli 10 órától kezdve egész estig a legelszántabban folyt a csata és szinte ott állott a dolog, hogy a nagy orosz erő vonuljon vissza, kivált midőn *Skáriatin* orosz generál elesett; de fájdalom! a magyar segedelem várása helyett 6000 orosz segítség érkezett. — *Bem* megnyirbált kevés ereje egész nap éhség, nagy meleg és töltés hiánya miatt, — miután a nagy tömeg kozákoktól is szinte bekerítődött, — megszaladt, sok embere, 8 ágyúja és sok mállás szekere veszett oda, utazó kocsija is *Bemnek* elfogatott 500 honvéddel együtt. Itt esett el *Pethőfi* (sic!) őrnagy, a költő, itt szurattott át *Daczó Zsigmond* őrnagy.

Bem maga is csudálatosan maradt meg, mert a mint Héjjasfalvánál Szederjes felőli malomárkon keresztül szöktetne, térdig érő iszapba esett le lováról s ott maradt, körül porondos hely lévén, — kit a muszkák addig üldöztek, — *Pap Lajos* alezredes is, ki *Bem* után menvén, lováról csak akkor üttetvén le, a törökbúzába, minthogy már setétedett be, behuzódott, azon az árkon keresztülvergődött és a Küküllőn is áthatolván, ment egyesesen Ujszékelyre, de már *Bemet* ott nem találta s róla nem is hallott, maga mellé vett négy huszárt, s a *Bem* legényét, azokkal elment Héjjasfalvára. Midőn oda érkeznek, éppen akkor huzódtak el a muszkák Héjjasfalván keresztül Fejéregyháza felé az országutján nagy énekszóval. — Mint a falun keresztül menne, egy udvarról nagy jajgatást hall, oda megyen, hát *Daczó* őrnagy, ki át volt szurva. — Mindjárt egy két ökrű szekéren elviteti Kereszturra, de még az úton megbalt. Maga pedig az említett árokhoz megyen két katonával és a legénynyel, de *Bemet* nem kapják meg, ezzel Kereszturra megyen az öreg *Macskási Lajoshoz*, hol már az oda menekült tisztek vacsoráltak; a *Bem* sorsát beszéli, mire a többi tisztek mondják, *Bem* bátorságos helyen lenne, miként egy tizedes mondotta. Erre a tizedest előhivatják, ki megnevezi a helyet, a hol *Bem* lenne. Ezt több huszárokkal rögtön utána küldik, és még azon estve 11 órakor Kereszturra *Macskási*-hoz el is vitték, a ki vacsorálván, megfőrdött és jó hajnalban a báró *Gamera* kocsiján s lovaival *Pap Lajossal* együtt M.-Vásárhelyre elindult. Egy löcsős szekeret rendeltek *Bemnek*, de arra nem ült föl; úgy adta *Gamera* oda a maga kocsiját s lovait *Bemnek*. Ezen csata volt 1849. Julius 31-kén.

Közl: *Ferenczi Z.*

¹ 1849 jul. 25. ² Az időben tévedés van. Az ütközet 31-én történt.

Költemények Petőfihez.

XXV.¹

Petőfi sírján.*

Ott haljak el én
A harc mezején,
Ott folyon az ifjú vér ki szivemből.**

Petőfi.

Mi öli el lantom reszkető zenéjét? —
Ágyú-moraj... és fájdalom. —
Megszakadt húr illik szétzúzott lelkamhez, —
Ölj meg — — ölj meg dalom!

Legyen beléd öntve borongó szellemem,
Nagy költőt sirat meg könytől apadt szemem. —
Haldokló honának lett ő szemfedele
Mit ő úgy imádott — meghal e hon vele. —

Minő nagy temetés!... Az én örült lelkem
Alvó fákiya... ellobban... és
Nem gyújtja meg senki... Mi szükség is reá? —
Eloltaná a szenvedés. —

Milliók könnye oh mit el ne oltana?!
Költőket nem szülhet rablánczra vert háza.
Boldog vagy Petőfi honunk szemfedele!
Kihűlhet már minden magyarnak kebele.

Fődön a dicsőség martyr-koszorúja, —
S e hervadt koszoru
Fonnyadt leveliből babér- s borostyánnak
Sirodra ráborul.

A harcok fának s költőnek sirhalma
Körül zeng a vihar s milliók fájdalma. —
Haldokló honának lett ő szemfedele, —
Meggyilkolt hazája sirba halhat vele. —

Utáltad korodat lassu halál ölen, —
— Mikint a nagy beteg —

¹ E két költemény mindjárt azután keletkezett, hogy Petőfi elestének híre fájdalmas bizonyossággá kezdett válni s csak a *Komáromi Lapok*ban jelenhettek meg ekkor; mert többi lapjaink a világosi fegyverletétellel megszűntek; egyedül ez az egy jelent meg Komáromban a vár feladásáig akadálytalanul. Most, a költő halálának 44-ik évfordulója alkalmából közöljük, a veszteség hatása alatt keletkezett költeményeket, melyek tudunkkal egyedüliek 1849-ből. F. Z.

* Bár csak alaptalan lenne a hős és nagy költő halála! —

B.

** A tábor sátrai közt csak szelleme van velünk, és nem munkái a nagy költőnek. — Ezért ha eredetiben nem e szavakkal lenne kifejezve a költő kívánata, mentse ki e körülményem. —

B.

És kardot ragadtál — a gyáva toll helyett,
Igy, — így haltál te meg!! —

Minket nem talált a zsarnok mérges nyila! —
Élő a halottnál mostohább sors fija.
Te dicső hazának lettél szemfedele. —
Zászlónkat széttépi a zsarnokság szele. —

Oh miket nem értünk! — Vakulj meg két szemem:
Nézni a jövőbe! —
Mint elvetett fattyu — akképen fetrengünk
A talált bölcsőbe? —

A nemes sziveknek mind kifolyott vére,
S ki halni nem tudott, bitófa a bére. —
Te a szabadságnak lettél szemfedele
S nekünk a kinpohár csordultig megtele.

Dicső ezred-évnék elfutó csillaga!
S hazám! — Isten veled!!
A ti sirotokban a világszabadság
Foglal alvó-helyet. —

Ide bucsút jární fogjatok keresztet,
Kikre a zsarnokkar rablánczot veretett.
A világ üdvének lett ő szemfedele, —
S mi jegyzi meg sirját? ... Egy tört dárda nyele. —

Bulcsu.

(*Komáromi Lapok.* 1849. szept. 14. 54. sz. 212. l.)

XXVI.

Petőfőhez.

Hol van a lant? melynek hallatára
Ezrek' keble örült és vigadt. —
Hol van a lant? mely ha búsan zenge
Ezrek keble sirásra fakadt.
Hol van a sok érzetek forrása, —
Kebled!? hol vagy költők koronája?

Van-e átok? mely a nagy világot
Be borongja, és azt elvigye,
Hogy a harcának örült mámorában
Írántad sem érzékeny szive,
És ordítva boszuért kiáltson
S érted bosszút álljon a világon.

Nagy Isten te! irgalmak istene
E halált miként is türhetéd
Hogy hatalmad óriás nyilával
A bős ellent össze nem veréd,
Szent végzésed éppen az tatán? hogy
— *Népember* — halál vált szabadságot.

És ha így van; elég lész ez bérnek
Minden népszabadságot úgy-e?
Vagy ha többet akar még felséged
Ugy hát mondj halált ki mindünkre,
Mert hol ennyi szent vér elfolyott már!
Öt jutalmat, a nép, érdemel, vár.

Nép-fia! s a nép kedveltje! hozzád
 Vagy *Lelkedhez* intézem szavam.
 Mert *Barátja* voltál életemnek
 És *Barátja* lész tul a siron.
 Egy jó *ülkőset*, s ott hős halál kell!
 S egyesülend lelkem nagy lelkeddel.

Szép volt életed! — szép volt haláloed
 Hős halállal végzed életedet.
 Szent a nap, melyen halálra keltél,
 Szent a hant, a mely téged temet.
 És bár mostan vad zsoldosnép járja,
 Ott virágzand a szabadság fája.

Henex.

(*Komáromi Lapok.* 1849. szept. 15. 55. sz. 216. l.)

Közlő: **Ferencki Zoltán.**

Petőfi fordításai.

Harmadik közl.

Következő fordítása Bérangertől, mely szintén 1846 nyaráról való, a *Képzelt utazás* s az utolsó előtti költemény vagy talán az utolsó azok közt, melyeket Szatmármegyébe utazása előtt írt.

Le voyage imaginaire.

1824.

Air: Muse des bois et des accords
 champêtres.

L'Automne accourt, et sur son aile humide
 M'apporte encor de nouvelles douleurs.
 Toujours souffrant, toujours pauvre et timide,
 De ma gaieté je vois pâlir les fleurs.
 Arrachez-moi des fanges de Lutèce;
 Sous un beau ciel mes yeux devaient
 s'ouvrir.
 Tout jeune aussi je rêvais à la Grèce;
 C'est là, c'est là que je voudrais mourir.

En vain faut-il qu'on me traduise Homère.
 Oui, je fus Grec; Pythagore a raison.
 Sous Périclès j'eus Athènes pour mère;
 Je visitai Socrate en sa prison.
 De Phidias j'encensai les merveilles;
 De l'Illissus j'ai vu les bords fleurir.
 J'ai sur l'Hymète éveillé les abeilles;
 C'est là, c'est là que je voudrais mourir.

Dieux! qu'un seul jour éblouissant ma vue,
 Ce beau soleil me réchauffe le cœur!
 La Liberté, que de loin je salue,
 Me crie: Accours! Thrasybule est vainqueur.

Képzelt utazás.

(Béranger után francziából.)

Az ős sietve jó és nedves szárnyán
 Az én számomra új fájdalmat hoz.
 Mindegyre szenvedek, szegény félénk én,
 És jó kedvem virága hervadoz.
 Ragadjatok ki Párizsnek sarából,
 Megújulok, ha szép tájt láthatok.
 Mint ifju már Hellasról álmodoztam,
 Ottan szeretnék én meghalni, ott!

Értem Homért, igen, hisz görög voltam.
 Pythagorasnak igazsága van.
 Athén szült engem Perikles korában.
 Láttam Sokratest rablánczaiban,
 Megtönjéneztem Phydias csodáit,
 Látám Illissust, mint virágozott,
 S Hymett hegyén a méheket fölkeltem;
 Ottan szeretnék én meghalni, ott!

Oh ég, csak egyszer éledhetne szívem
 E szemderítő nap sugáritul!
 A szabadság, kit távoiból köszöntök,
 Rám így kiált: jer, győzött Thrasybull!

Partons! partons! la barque est préparée.
Mer, en ton sein garde-moi de périr.
Laisse ma muse aborder au Pyrée:
C'est là, c'est là que je voudrais mourir.

Menjünk, induljunk, készen áll a sajka.
Tenger, ne nyeljen engem el habod,
Hagyd műzsámat Pyréumnál kikötni,
Ottan szeretnék én meghalni, ott!

Il est bien doux, le ciel de l'Italie;
Mais l'esclavage en obscurcit l'azur.
Vogue plus loin, nocher, je t'en supplie;
Vogue ou là-bas renaît un jour si pur.
Quels sont ces flots? quel est ce roc sauvage?
Quel sol brillant à mes yeux vient s'offrir?
La tyrannie expire sus la plage:
C'est là, c'est là que je voudrais mourir.

Szép Olaszország ege, de azurját
Rabszolgaság homályosítja el.
Evezz, kormányos, távolabb evezz le,
Hol a nap olyan tiszta fényben kel.
Milyen hullám ez? hogy híják e sziklát?
Milyen virító a vidék amott!
A zsarnokság haldoklik ama parton;
Ottan szeretnék én meghalni, ott!

Daignez au port accueillir un barbare,
Vierges d'Athènes; encouragez ma voix.
Pour vos climats je quitte un ciel avare
Où le génie est l'esclave des rois.
Sauvez ma lyre, elle est persécutée;
Et, si mes chants pouvaient vous attendrir,
Mêlez ma cendre aux cendres de Tyrtée;
Sous ce beau ciel je suis venu mourir.

Athén szüzei, fogadjatok a révbe,
És bátorítsatok föl engemet.
Oly földet hagytam el, hol a királyok
Rabszolgává teszik a szellemet.
Védjétek tantom, mélyet üdöznök; s ha
Dalom sziveitek meglágyítaná,
Tegyétek hamvam Tirtéus hamvához,
Meghalni jöttem e szép ég alá!

(Pest.)

A mint látható, a forma megtartása mellett, a keresztírmek helyett csak félírmeket ad a fordítás, mely egyébként teljesen hű az eredetihez s azt kevés kivétellel sorról-sorra híven követi. Nagyobb eltérések: *De l'Ilissus j'ai vu les bords fleurir* = *Láttam virágosva Ilissus partjait* (2-dik szak 6-dik sora). A III. szak 2 első sora:

Diex! qu'un seul jour éblouissant ma vue,
Ce beau soleil me réchauffe le coeur!

némileg szegényebb a fordításban. Eredetileg: »Oh ég! csak egy szemem elvakító napon hevítse szívemet e szép napfény!« Szegényebb s az értelemre is befoly az 5-ik szak negy első sora a magyarban:

Daignez au port accueillir un barbare,
Vierges d'Athènes; encouragez ma voix.
Pour vos climats je quitte un ciel avare
Où le génie est l'esclave des rois.

Szó szerint: Fogadjatok engem, idegent (barbare) Athenae szüzei a révben s bátorítsatok hangom. Egetekért egy fősvény eget hagyok el, hol a genie királyok rabszolgája.

E költeményben, melyet a költő 1845/46-dik évi pessimistikus hangulatából kigyógyulása után fordított le, saját érzelmeit találhatta meg. Ő is távozni, menekülni kívánt a múlt benyomásai, egy rá nézve fősvény ég alól, melegebb ég alj alá, egyéb vonatkozásoktól eltekintve.

Soká nem fordít Bérangertől semmit, nem 1847 végéig, decz. elejéig. Ekkor lefordítja a *Hovágy* cz. költeményét.

J'ai vu cent fois l'avalanche et l'orage,
L'ours et les loups fondre sur mes brebis.
Ah! rendez-moi, rendez-moi mon village,
Et la houlette et le pain bis.

Százszor látám a hófuvást, vihart, s ha
Vadállatok nyájunkra történek.
Adjátok vissza, vissza salumat
S botom s a barna kenyeret!

Qu'entends-je, ô ciel! pour moi remplis
d'alarmes,
„Pars, dites-vous, demain pars au réveil.
„C'est l'air natal qui séchera tes larmes;
„Va refleurir à ton premier soleil.“
Adieu, Paris, doux et brillant rivage,
Où l'étranger reste comme enchainé.
Ah! je revois, je revois mon village,
Et la montagne où je suis né.

Mit hallok, ég, milly nyugtalaná lettem!
Mondják: „menj, indulj holnap, ha virad.
Szülőfölded letörli könnyedet, s majd
Éledni fogsz hazád ege alatt.“
Isten veled szép ragyogó hely, Párizs,
Hol eibájolva áll a jövény.
Ah újra látom, látom salumat
És a hegyet, hol születém!
(Pest.)

A fordításról ugyanaz mondható. Sorról-sorra követi az eredetit, a mint ez a költőnek szokása. A versforma ugyanaz, de keresztírmek helyett szintén csak félírmeket ad.

Az 1-ső szak 2-ik sora: *Viens, suis-nous, cède à tes nobles penchants*, szó szerint: *Fer, kövess, engedj nemes hajlamaidnak*. A 3-dik szak 2 első sorát felcseréli, a 3-dik és 4-dik inverzióját a természetes mondatrendben adja; de az 5—6-dikban meghagyja a magyarban is az eredeti szöveg mondatcseréjét. A 4-dik versszak 5-dik sorát rosszul értelmezi. Az eredetiben t. i. ez van:

Des monuments j'admire ici la foule,
Surtout ce Louvre et ses pompeux jardins.
Palais magique, on dirait un mirage.

E szerint *Palais magique* a Louvre-ra vonatkozik, tehát így: „*Tündéri palota*, (t. i. a Louvre) *csodának* (déliabáznak) *mondhatnók*.“ A fordításban hibásan így: Pompás kastélyok, mini légűnemények...

Az 5-dik szak 2-dik sorában: *il retourne à ses dieux*, homályos ebben: *istenéhez tér*, e helyett *visszatér isteneihez*. A 6. szak első sorában: *pour moi remplis d'alarmes*, szegényes ebben: „*mily nyugtalaná lettem*.“ Viszont a 4-dik sorban: *Va refleurir à ton premier soleil*, nem annyi, hogy *majd éledni fogsz*, hanem *menj éledni*.

Ferenczi Zoltán.

Petőfi költeményei egykorú német fordításokban.

Magyarische Weisen nach Petőfi.*

Von Ad. Dux.

Das gestohlene Pferd.

Wie ein Körnchen Staubes
Sturmgewiegt,
So der Csikós auf dem
Rösztein liegt.

„Freund, woher so schnelle
Treibst es Dich?“
„Von der Puszta Fläche
Komme ich;

* *Petőfi* ist jetzt einer der populärsten ungarischen Dichter, der so eben eine zweite Sammlung seiner Gedichte veranstalten will; einige Proben seiner echt nationalen Gedichte dürften einen deutschen Lesekreis interessieren.

Die Red.

Ein Gestüte wiehernnd
Weidet dort,
Daraus meinen Braunen
Stahl ich fort;

Turer Jahrmarkt* eben
Nahet schon,
Dahin reit' ich armer
Pusztensohn.**

„Nicht so, guter Landsmann,
Nimmermehr,
Gib zurück das Füllen,
Gib es her!

Mir gehöret jener
Pferdetrosz,
Stahlest mir das junge
Braune Rosz!“

Hört's und sprengt weiter
Der Betyár,
Schon der Herr des Braunen
Ferne war.

Und der Bursche wendet
Sich sofort,
Und im Reiten rufet
Dieses Wort:

„Achlet nicht den Schaden
Strenger Herr,
Habt Ihr doch der schönen
Pferde mehr.

Hatte nur ein Herz im
Busen mein,
Das auch stahl mir euer
Töchterlein.“

Der Csikós.

Die Puszta mich gebar, da wuchs ich auf;
Hab' nicht ein Haus mit einem Dache d'rauf,
Ein Feld umzäunt nur und ein Pferd zur Hand,
Csikós bin ich im weiten Ungerland.

Ich werfe mich auf Röszeins nakttes Fell,
Soll da ich oder dorten sein zur Stell;
Ich brauche nicht des glatten Sattels Tand,
Csikós bin ich im weiten Ungerland.

Hab' Gatya, Hemd aus Linnen fein gemacht,
Damit hat Röschen mich umsonst bedacht.
Schön Röschen mit der Lippe Purpurrand
Csikósín wird im weiten Ungerland.

Der Räuber.

Zu Keckemet der weit berühmten Stadt
Bin ich geboren, esse ich mich satt
An Brod, dess' Weizen Ungarnhand gesät,
Mein Weib mit Kakastej** mir baken thät.

* Berühmter Pferdemarkt in Ungarn.

** Sprich Kakastej. Dieser Ausdruck lässt sich deutsch nicht wiedergeben. Die eigentliche Bedeutung des Wortes ist: Hahnenmilch; hier bedeutet es, das Brod ist schmackhaft; wenn sich die Kinder mit blossem Brode nicht zufrieden geben, sagt ihnen die Mutter, es ist etwas Besseres, es ist mit Kakastej gemacht, dann essen sie es mit mehr Pietät.

Ich treibe gar kein Handwerk, brauch's auch nicht,
Erwerb' mir' Altes doch, was mir gebricht;
Hab' einen Gott, dem ich vertrauen kann,
So lang die Puszta sucht ein Wandersmann.

Mein Apfelflerd mit einem Sattel d'rauf,
Hab's nicht für Geld, weg kriegt' ich's ohne Kauf,
Hat einen Stern am Kopf, und dünnes Bein,
Ich sporne es, dann holt's kein Wind mehr ein.

D'rauf reit' ich stolz, so wie ein Königskind,
Mein weites Hemd, das flattert in dem Wind,
Ich trag' die Mütz' auf rechtem Auge kek,
Vor keinem Menschen rük' ich sie vom Fleck.

Zu Bugacz in der Csárda* kehr' ich ein,
Da pump' nach lieber Lust ich Spek und Wein,
Dort habe ich so viel ich will Kredit,
Und zahle auch, die Ehr' verletzt' ich nit.

Die Herrn von Komitat sind meinem Thier
Dem braunen so bekannt als selber mir.
Es wiehert — kommen sie — ich sitze auf,

Dann kommt, gestrenge Herrn, mir nach im Lauf.
(Sonntagsblätter. Beilage. 1845. Nr. 29. jul. 20. 689—90. l.)

Közli: Ferenczi Zoltán.

Petőfi első fordítója.

Alig jelent meg a *Versek I*, s terjedt el a költő népszerűsége, költeményeit Dux Adolf¹ tüstént németre kezdte fordítani s a mint az előszóból világos, e tárgyban levelezést is folytattak, a fordításokat a költő átnézte s azt írta róluk, hogy »az eredeti szellemében«² vannak visszaadva. A fordítások nagyobb része 1845-ben készült, Közülök három, melyeket e számunkban közlünk, megjelent a *Beilage zu den Sonntagsblättern*³ 29. számában (1845. jul. 20. 689. l.) s ezek voltak Petőfi költeményeinek első fordításai. A külön kötet 1846 júniusában jelent meg, melyet³ a *Szépirod. Szemle* szigorú bírálat alá vett 1847-

* Csárda, eine Schenke. Die zu Bugacz in Unterungarn ist eine berühmte Räuberschenke.

¹ Szül. 1822 okt. 15. † 1881 nov. 20. Életrajzát l. Szinyei József: Magy. írók élete és munkái. II. ² *Sonntagsblätter*. Red. dr. Ludwig Aug. Frankl. Wien.

³ Ausgewählte Gedichte von Petőfi. Aus dem Ungarischen übersetzt von Adolf Dux. Wien. Mörschner's Wittve und W. Bianchi. 1846. Kis 8°. Elől 4 számozatlan levél, II 102. l.

ben.⁴ A kötet áll egy előszóbból, melyet, mint kis jellemrajzot közlünk a tartalommal együtt, továbbá egy áttekintésből a magyar irodalomról (*Ungarns Literatur. Eine Skizze.*⁵ 1—18. l.) és 55 költeményből, melyek a *Versek I—II*-ből s a *Szerelm gyöngyeiből* vannak fordítva. Itt következik az *Előszó* és *Tartalom*, mely utóbbiban a homályosabb címet magyarul is megjelöltük.

Vorwort.

Alexander *Petőfi* ist einer der jüngsten und zugleich begabtesten und bekanntesten Dichter Ungarns. Er machte sich vor wenigen Jahren in Journalen, wenn wir nicht irren besonders, oder einzig und allein im »Pest-Divatlap,« redigirt von *Vahot*, bemerkbar, und seine Poesien fanden bald Eingang und Wiederhall in den Herzen der ungarischen Lesewelt, so daß er es bald wagen konnte, seine Gedichte in verschiedenen nach einander folgenden Sammlungen herauszugeben.

Magyarisches Element, treues Wiedergeben des ungarischen Volksgeistes, unbefangenes naives Bekennen seines ganzen innern Lebens bezeichnen ihn als eine originelle Individualität. Und doch ist diese Individualität nicht so sehr originell, daß sich nicht viele charakteristische Züge des Magyaren darin vorfinden; besonders repräsentirt er, da er selbst jung, die ungarische Jugend. Das ist der ungarische Jüngling, der sich in der Stadt, in der Schule noch gern des Volkes erinnert, wie es zu Hause auf dem Lande lebt und webt, der sich mitten im Geräusche der Stadt oft in sich selbst verfenkt, und die Pfeife behaglich schmauchend sich seinen Phantasien hingibt; der in lärmenden Zechen, im Rausche und im Entzücken der Liebe nicht vergißt, daß er Ungar. Die Heine'sche liederliche Form, die man *Petőfi* vorwirft, thut dem innern poetischen Werth seiner Gedichte keinen bedeutenden Eintrag; übrigens verbessert er diesen Fehler in den neuesten Werken sichtlich.

Was meine Übersetzungen betrifft, so sind sie, wie es mir mein geschätzter Landsmann in einem Briefe einmal selbst zugestanden, im Geiste des Originals wieder gegeben.

Vorliegende kleine Sammlung wird übrigens, obschon sie nur einen sehr geringen Theil von *Petőfi*'s zahlreichen Gedichten enthält, nach meinen bescheidenen Erachten, doch hinreichen, ihn in eine größere Lesewelt einzuführen, und das deutsche Publikum mit einer der interessantesten Erscheinung der neuesten ungarischen Literatur bekannt zu machen.

Wien im Juni 1846.

Adolf Dux.

Inhalt.

Auf der Donau. — Zeche.⁶ — Wolfsmärchen.⁷ — Das gestohlene Pferd. — In dem Unterland viel Cfarden stehn. — An Etelka. — Der Raufch für's Vaterland. — Wo ist eine Wüste, wie meine Bufen. — Schnell ist der

⁴ I. k.

⁵ Eredetileg megjelent színtén a *Sonntagsblätterben* Duxtól, 1846, 17. sz. Beilage. Apr. 19. 401—406. l. ⁶ Dinomdánom. ⁷ Farkaskaland.

Vogel, schnell der Sturm. — Ungarn. — Sonne und Mond.⁸ — Die Nationalfarben.⁹ — Will ein Baum fein, wenn du dessen Blüthe.¹⁰ — Der Csikós.¹¹ — Der Räuber.¹² — Volkslied.¹³ — Volkslied.¹⁴ — Volkslied.¹⁵ — Volkslied.¹⁶ — Ein Winter in Debresin. — Volkslied.¹⁷ — Volksromanze.¹⁸ — In meinem Zimmer. — Nach einer Zeche. — Hätt' ich gelebt in jener Zeit der hingefunkenen. — Der Vagabund. — An die Nachahmer. — An Egrefy Gábor. — Meine Nacht. — Trinklied.¹⁹ — Als ich Augenschmerzen hatte. — An die Sonne. — Der Sonne Eheleben. — Was hat mich betroffen.²⁰ — Trinken wir. — An manche Magyaren im Auslande. — Mädchen schöner Auen holde Tochter.²¹ — Liebesleiden ohne Gegenliebe.²² — Nacht ist's und es schweigt sogar das Heimchen.²³ — Liebespein.²⁴ — Mein Herz, gefangen Vögelein. — Mein Leben ist nicht wie die Nachtigall. — Ihr Augen, allgewalt'ge Augen. — Mein Lieben' glich dem wilden Meer. — Ob Leben oder Tod, ich acht' es nicht. — An den Wein. — Es regnet. — Bin ein Soldat. — Sie hat sich nichts Anders in den Kopf gefaßt. — Laß aufsitzen mich, gut Rößelein.²⁵ — In süßer Nacht. — Volkslied.²⁶ — Aufgebener Plan. — An meinen Pokal. — Ich möchte fagen.²⁷

Ferenczi Zoltán.

BCU Egykorú bírálatok Petőfi műveiről. Cluj

XXIII.

(Első közl.)

Petőfi Sándor újabb költeményei.

a) *Versék.* Irta Petőfi Sándor 1844—1845. Pest, Beimel József betűi, 1845. 8-ad rét 188 lap, összesen 103 költeménnyel, mik közül 61 költemény 1844-ből, 42 pedig 1845-ből való.

b) *Szerelem gyöngyei.* Irta Petőfi Sándor. Pest 1845. Nyomatott Landerer és Heckenastnál. 8-ad rét, 70 lap, összesen 39 költemény.

Petőfi költeményes munkáinak előbbi bírálója, ki az Irodalmi Őr' 1845. 4-ik 's 5-ik számaiban a' vegyes versek első kötetét, János vitézt, Helység kalapácsát 's a' Cyprus-lombokat ismerteté, elismerte ugyan Petőfiben

a' tehetséget, mely őt, ha hozzá tanulmány 's izlés járul, első ragyogásu csillaggá teheti a magyar költészet egén, — elismerte, hogy fiatal költőnkben kiapadhatlan költői kincs rejlik: azonban iránta sok tekintetben igazságtalan is volt. — Ő azon néhány kőrmönfont, erőteljes, mondhatni, shakespearei kifejezés miatt, mely Petőfi népkölteményeiben itt-ott előfordul, úgy állítja elő a' fiatal író, mint legszomorubb tanuságát annak: »hová vihetnek, műérdektől vezérelt bírálat hiányában, a' mindinkább lábra kapó tulságos pajtási magasztalások«; ő azok miatt szilaj betyársággal, káromkodással, népizlés 's néperkölc

⁸ Sírba tették. ⁹ A bokrétát, melyet. ¹⁰ Fa lesznek, ha. ¹¹ Pusztán születtem. ¹² Hírös város. ¹³ Hortobágyi kocszmárosné. ¹⁴ Hejh Büngözsdi Bandi. ¹⁵ Ki vagyok én? ¹⁶ Lánggal égő teremtette. ¹⁷ A faluban utcahosszat. ¹⁸ Megy a juhász. ¹⁹ Furfangos borívó. ²⁰ Mi lett? ²¹ Szép vidéknek. ²² Megteremtéd lelke új világát cz. versek utolsó verszaka. ²³ Éj van, csend és... ²⁴ Volnék bár. ²⁵ Gyere lovam. ²⁶ Síkos a hó. ²⁷ Elmondanám.

rontásával vádolja Petőfit, 's egyenesen kimondja feje fölött a kárhóztató ítéletet, hogy elkorcsult muzsája 1844. óta romlott légkörben forog.

Petőfi előbbi bírálója két időszakot különböztet meg az ifjú költői pályáján; az elsőben (1842—44.) kevesebbet, de komolyabban, szelídebben 's gondosabban dolgozott; a másodikban (1844. óta) neki-vadult, 's hizelkedő baráti által elkapatva, minden művészi formát 's gondot megvetve, szilaj szeszélyeit kezdte követni.

Előbbi bírálójának vádjait 's aggodalmait nem cáfolható meg Petőfi fényesebben, mint verseinek újabb kötete, 's különösen a 'Szerlemgyöngyök kiadása által. — Én azon vádakra (legalább akkora mértékben) okot nem láttam; a költőnek mindkét időszakban egyaránt genialis teremtményei vannak, csak hogy újabb időben többet írt, 's a több közt több van írva némileg hanyagul. De hiszen épen második időszakának teremtménye a 'gyönyörű »János vitéz«, mellyről Vörösmarty igen jól mondá, hogy »ezen mű bármely irodalomnak is díszére válnék«, 's melly a miénknek el nem halványuló igaz gyöngye marad, ha szinte bizonyos műveltebb osztály megtett emberei unalmasnak találják is — 's második időszakába esnek a mély érzelmű, bensőséggel teljes »Cyprus-lombok«, mellyekben az előbbi bíráló »érzelgő, erőltetett pityergést« lát, épen azt, mire Petőfi képtelen.

Ha már időszakokra kell osztani Petőfi költői pályáját, azt mondhatnám, hogy a 3-ik szak (1845.) némi keserűség 's világ- és embergyűlölet epés színét viseli magán, egészen különbözött azon keserű humortól, melly Petőfi előbbi műveiben is látható, 's azoknak egyik legérdekeseb

tulajdona vala. E' világ- és embergyűlölet, millyen a „Világ és én“ (131-ik l.), *Gyalázatos világ* (175. l.), *Hír* (129. l.), *Apám mestersége 's az enyém* (120. l.), *Költő lenni vagy nem lenni* (133. l.), *Mulatság közből* (149. l.) című költeményekben 's a' 154-ik l. első soraiban fájdalmat okozva nyilatkozik, — sajnálatos egy dolog 's erre Petőfinek oka nincs. Őt a' közönség szereti, méltányolja 's — gondolom — költeményeit meg is veszi 's olvassa. — Hogy a' kritika ő ellenében is meri suhogtatni ostorát, e' miatt csak nem fog kétségbe esni? — Nem fáj-e költőtől, kitől nemesb derűtséget, magasb életnézetet, megnyugtatót várunk, illyeket olvasni:

Megvetésem és utálatomnak

Hívány tárgya, ember a' neved!

A' természet söpredéke vagy te,

'S nem király a' természet felett —

(131. l.) — 'S ismét:

És ha tetszik engem fölemelned,

Am emelj föl, mint bálványodat;

Ha fölültetsz fejed tetejére,

Majd kirugom szolgafogadat (132. l.)

És ismét:

Te a' taglóval ökröt ütöz,

Tollammal én embert ütök, —

Egyébiránt ez egyre megy,

Különböző csak a' nevek (120. l.)

És ismét:

Légy átkozott, te átkos pillanat,

Mellyben fogantatám (133. l.)

Haszontalan historia az élet! (149. l.)

És nem vagyok én már senki barátja,

E' pusztá üres szót lelkeim utálja. (154)

'sa't.

E' szomorú irány, e' byroni ember- 's világgyűlölet és megvetés nem von ugyan le semmit Petőfi költői tehetségéből, mert illy kifakadásában is látszik a' valódi költő: de nem fér össze a' magasb és nemesb költői

hivatással, 's ha valami, ez az, a' mi korholást érdemel, inkább, mint amaz ugynevezett »káromkodás és betyárság«, mire nézve olly kiterjedésben, mint Petőfi előbbi bírálója tevé, kezdet nem foghatok.

Én sem akarom tagadni, hogy a' dús erű, valóban nemzeti jellemű költő több figyelmet fordíthatott volna a' külalak, rím és mérték tisztaságára, 's ez által még magasb fokra emelheté költeményei szépségét; nem akarom állítani, hogy a' művészet elméletébeni szorgalmas buvárkodás 's theoriai tanulmányok által izlését nemesítheti; nem akarom mentegetni azon hibáját, miszerint a' bírálattól, melly, ha alaptalan, még soha valódi tehetségét el nem ölt, ha pedig alapos, a legszebb tehetségnek is csak hasznára válhatik üdvös figyelmeztetései által, annyira iszonyodik, 's arról minden alkalommal legmélyebb megvetéssel emlékezik.

'S ezért lehetetlen nem sajnálnom, midőn a' „*Természet vadvirága*“ című költeményében (87. l.) egyenesen kijelenti minden művészi szabály elleni antipathiáját:

Mit ugattok, mit haraptok
Engemet, hitvány ebek!
Torkotokba, hogy megfúltok,
Olly kemény konczot vetek.
Nyírbájjatok üvegházak
Satnya sarjadékain 'sa't.
Iskolai szabályoknak
Lelkem soh'sem engedett,
Támaszkodjék szabályokra,
Ki szabadban félve mén 'sa't. (87. l.)

'S a' „*Rosa verseim*“ címűben (150. l.) a' kritika mély megvetése:

ha
Mindig csak jót irok
Mivé lennének ugy a'
Szegény kritikusok?

Időnként valamicske
Ezeknek is csak kell,

'S ök minden hulladékok
Gyönyörrel falnak fel.

Rágódjanak szégyenyek,
'Csak eiősködjenek;
Hiszen, ha nem csalódom,
Tán, ök is emberek.

Végre a' különben igen szép „*Tavas*“ II. (156. l.) címűben ugyanazt:

Ki a' szabadba, látni a' tavaszt,
Meglátni a' természet szinpadát!
Az operákban ki gyönyörködik,
Majd hallhat ottkia kedves operát.

A' természetnek pompás szinpadán
A' primadonna a' kis fülmile;
Ki volna, énekesnök! köztetek
Mérész, versenyre kélni ő vele?

Megannyi páholy mindenik bokor,
A' mellyben ülnek ifju ibolyák,
Miként figyelmes hölgyek... hallgatván
A' primadonna csattogó dalát.

És minden hallgat, és minden figyel,
És minden a' legforróbb érzelem..
A' kösziklák, e' vén *kritikusok*,
Maradnak csak kopáran, hidegen.

Mindezek Petőfi költői tehetségéből legkisebbet sem vonnak le, de haladására nézve sajnálatosak, tőle pedig kisszerűségek, szerénytelenségek.

Bizonyos, hogy tökéletes, classicus költemény csak az, mellyben a' külforma szépsége a' gondolat szépségének, a' belértéknek megfelel.

Bizonyos, hogy az elméleti tanulmány, a' műgond, bár soha még áldástalan keblet költővé nem avatott, sokat tehet arra, hogy a' született költőt a' legnemesebb 's tisztultabb izlésű körök kedvenczvé is tegye, 's a' természetes vad múzsa szenvedélyes, genialis csapongásait a' művészet örök szabályaihoz idomítván, azoknak, mint gyémántnak a' köszörülés 's izletes aranykarikába foglalás, még ragyogóbb fényt adjon. A' classicitásra nem elég a' pusztá

genie, mint szoborhoz nem elég a csupa márvány, ha még oly ép és hibátlan is. Ahhoz tanulmány és műgond kell, ezt pedig nem lehet születéssel nyerni, ezt *szerezni* kell.

Bizonyos végre, hogy a' bírálat, mely az irodalmat, a' nemzetnek e' drága és kedves kincsét, helyes irányban őrzi meg 's annak buja fájáról a' fattyunövéseket levagdálja, oly dicséretes és hála-érdemlő munka, mely az írók részéről nem gunyt 's megvetést, hanem teljes méltánylást 's baráti fogadtatást igényel. Az igazi költők — az isteni Plato véleményének daczára is — nemcsak büszké diszei a' nemzetnek, nemcsak hasznos tagjai a' nemzetnek, hanem szükségesekek is a' hazának, mint a' közboldogság nagy eszméinek előkészítői, a' néperkölcsök nemesítői, az alvó vagy lankadó hazafiság, szabadság-szeretet, erény, vitézség, lovasgiasság ébresztői 's lelkesítői. Van azonban, kik a' költői szép nevet csak bitorolják, kik a' helyett, hogy a' valóban szépet, nemest és jót terjesztenék, csak beteg érzélgést, betölthetlen vágyakat, szolgálai érzelmekeket ébresztenek, az izlést rontják 's a' nemzet testét lelkét elpuhítják. Illy költőknél jobb eszközöket alig

választhatna olyan kormány, mely a' népet elerőtleníteni, elerkölcsteleníteni akarná. Mig tehát lesz hibás irányú költészet, addig szükséges a' szigorú kritika is. Ám legyen ez olykor igazságtalan, irigy, szenvedélyes — mit sem tesz. Tegyük magokat gyáva vonaglásaik által nevetségesekké a' megvirgázott kényes bőrűek, — a' valódi költő tisztelettel emel kalapot a' kritika előtt, mely ha jó akaratú, becsületes szándéku 's műértő, hálás elfogadásra számolhat; ha pedig kaján, szenvedélyes 's kötekedő: a' genius utait gátolni úgy sem fogja. — Kár tehát Petőfinek, kinek magas tehetségét minden bírálója elismeré, általában a' kritika ellen fellázadni, 's kár barátinak, kiknek a' költő iránti józan barátság bizonynyal becsületekre válik, azonnal *törpékről* és *gazokról* beszélni, ha Petőfinek minden sora nem istenítettik.

Ennyit előre bocsátva, egyébiránt megvallja bíráló, hogy Petőfi előbbi kritikusával, a' mennyiben neki némmely körmönfont kifejezései 's dalainak tárgya miatt aljasságot 's betyárságot vet szemére, kezét nem foghat.

12.

(Irodalmi Jr. 1846. 13. sz. márcz. 14.)

(Bef. közl. köv.)

Közli: F. Z.

Vonatkozások Petőfire.

1848 márczius 15-dikéről:

CXCII. Délután 3 óraker fölmentek Petőfi s az ifjak néhányan a' nemzeti muzeum igazgatójához, Kubinyi Ágostonhoz, s átadva nekik a' 12 pont egy példányát, felszólították, hogy mint a' szabadsajtó győzelmének első termékét tegye el örök emlékül.

A 16-án esti világítás teljesen rög-tönzött volt, de mert mindenki lelkéből ünnepelt, a' 2 főváros ünnepi fényben úszott, nagyon sok helyről nemzeti lobogó csüngött és sok helyről díszbe öltözött hölgyek kokárdákat, szalagokat és virágokat szór-tak alá.

CXCIII. *Sonntagsblätter*. (1846. 21. sz. máj. 24. 494 l.):

Wir machen... unseren Lesekreis auf die Uebersetzung der Lieder von *Petőfi*, des ersten jetzt lebenden ungarischen Lirikers, durch Herrn *Dux* aufmerksam, die demnächst erscheinen und durch ihre nazionale Eigenthümlichkeit gewiss vieles Interesse erwecken wird. Herr *Dux* befindet sich jetzt in Wien, um einige Monate die Residenz, ihre Kunstnotabilitäten und ihre Kunstschätze kennen zu lernen. Die Red. (V. ö. *Petőfi*-muz. VI. 89. l. e füzetben.)

CXCIV. *Komáromi Lapok* (1849. jul. 12-től.) Jelégje:

Ne csak istenben bizzunk, mint bizánk, Emberiségünkől álljon fel hazánk.

Petőfi.

CXCV. *Sárosy Gyula* *Petőfiről*.¹

Midőn arcképét 1845-ben Barabás lerajzolta s az Életképek kiadta, nevének (Vass Paulina) ezt írta Aradra: »Császár, Frankenburg, Eötvös és különösen Pulszky, kivel igen sok jó órákat töltöttem, végre reá vettek, hogy az Életképek számára magamat levétetni engedjem. Hiszen ha a Pesti Divatiap már *Petőfit* és *Tóth Lencit* is levétette, úgy hiszem nekem senki nem fogja hiúságra megvárázni, hogy barátim kérelmének engedtem.«

Vörösmartyn kívül magánál jelesebb költőt nem ismert el. *Petőfi* kezdetben nem tetszett s midőn a Versek I. megjelent, egy barátjának azt írta róla: »Hagyj te nekem békét a te *Petőfiddel!* neki nincs ízlése, megannyi verséből kikandikál a volt közlegény; az »Életképek« legközelebbi számában jelent meg Ördög Dankónak (vagy Dánielnek) egy rövid verse »A könyezőhez«, e kis

vers többet ér, mint egy egész tarisznya vers a »*Petőfi* gyarából.«

Utóbb, mond *Abafi*, *Petőfi* nagy tisztelőihez tartozott; de akkor még így gondolkozott. Ez utóbbi megjegyzés nem egészen felel meg a valóságnak; mert utóbb meg féltékeny volt *Petőfi* hírnevére.²

CXCVI. *Vasárn. Ujság*. (1874. 13. sz. 200. l.) Török János hátrah. kéziratgyűjteményéből.

Petőfi első lemondása.

A hadügyminiszterium részéről ezennel bizonyítottatik, hogy *Petőfy* (sic!) *Sándor* 28-dik honvédszászlóaljbeli százados a magyar hadseregben szolgált, s jelenleg saját kívánatára, a hadügyminiszteriumnak A/h 3139. szám alatt kiadott rendelete folytán, eddigi hű szolgálatától azon hozzáadással mentetik fel, hogy miután minden igény fenntartása nélkül lépett ki a legfelsőbb szolgálatból, neki sem a tiszti címnek használata, sem a hadseregi egyenruha viselése meg nem engedtetett. Miről *Petőfy* (sic!) *Sándor* urnak fennérintett katonai szolgálata igazolásul az oklevél ezennel kiadatik. — Kelt Debreczen, Február hó 21-én 1849. — Hadügyminiszter *Méssáros Lázár* s. k.

CXCVII. *Közlöny*. (1849. 148. sz. jul. 15. 549. lap.)

Petőfi második lemondása.

A. 13019.

Petőfi *Sándor* honvéddörnagy, saját kívánatára a magyar hadseregből kilépvén, minden további szolgálat alól ezennel felmentetik.

Budapest, jun. 28. 1849.

Hadügyminiszter helyett
az álladalmi titkár,
Szabó Imre, ezredes.

¹ *Abafi* Lajos cikkéből: *Sárosy Gyula*. (Figyelő. 1832. XII. 94—95. l.)

² V. ö. *Petőfi*-muz. V. 25—30. l. *Petőfi* és *Szemere* Miklós.

CXCVIII. *Pesti Divatlap.* (1845. II—IV. 660. l. 21. sz. ag. 21.) A *Lapszemlében* Szemere Miklós *Szivárván*d költeményéről: (*Életképek.* Ag. 16.) Szinte jó, érdekes költemény. Szemere művét, már maga azon sajátos modor ajánlja, melly mindazon, mi tőle kerül, előmlik. Ez, szerintünk, az alkotó lélek, az eredeti költői ér egyik ismertető jele, és ezt fiatalabb költőinknél, az egy Petőfit kivéve, hiában keressük; mindeniknek verse egy kaptára van huzva, a gondolat-vagy inkább versfolyamat, szó, kife-

jezés, fordulat mindenikben ugyan-azon egy; olvasd egyikét, olvasd másikat, harmadik-, negyedik-, ötödikét sat. sat. sat. olyan mintha egyenruhás katonaezred léptetne el előtted — mindenik egyforma. Ez igen rossz, mert nem egyébre mutat, mint betanult, eltanult, elsajátított, elrablott phrasisokra, eszme, gondolat; költői ér, teremtő tehetség nélkül. Ez az oka a mai időben feltűnő teménytelen sok rossz versnek; az írás szava szerint: sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a választottak.

Közlő: F. Z.

Vegyesek.

— **Kollár János**, az első pesti tót ev. egyház alapítója és első lelkésze, valamint híres tót költő s a panslavismus irod. megalapítója, 1834/35-ben, midőn Petőfi a pesti piar. gymn. I. osztályába járt, konfirmálta őt s e szerint a konfirmációi leczkéket tőle hallgatta tót nyelven. (Pester Lloyd. 1893. 171. szám. Abendblatt.) Való-e ez az adat? Tudott-e a költő tótul? Kollár 1793 jul. 29-én Mosócson született és 100 éves emlékünnepet akartak ag. 1-én Turóc-Szent-Mártonban rendezni; de mert a tótok panszlavisztikus politikai tüntetésűi akarták fölhasználni, betiltattott.

— **Petőfi-ház.** A Petőfi-házat végre megkapta Kis-Kőrös városa, azon kikötés mellett, hogy gondozni fogja. A legjobb kezekbe került.

— **A segesvári Petőfi-emlék.** Gróf Bethlen Gábor, a segesvári Petőfi-emlék végrehajtó bizottságának elnöke, jul. 9-re tanácskozássra hívta meg keresdi várkastélyába a végrehajtó bizottság tagjait. Az emlékre ugyan még csak ca. tizenötezer

forint gyűlt össze, de mert kívánatos, hogy ez a milleniumra elkészüljön s addig is gyűjthető még néhány ezer forint: azért tartotta az elnök szükségesnek, hogy a legközelebbi teendőket már most megbeszéljék. A tanácskozásban résztvettek: gr. Bethlen Gábor, mint elnök, Balás Imre segesvári lelkész, mint jegyző, Dániel Gábor nyugalmazott főispán, Horváth László kir. tanfelügyelő, Vörzeg Zsigmond járásbíró, dr. Krausz Frigyes megyei főorvos, Fülöp Elek megyei számvető. Hosszas megbeszélés után abban állapodtak meg, hogy szeptemberben Segesvárt nagy gyűlést tartanak, a melyen jelentést tesznek az alapvagyon állásáról, véglegesen megállapítják az emlék helyét (a javaslat a segesvári várpiacot ajánlja); az összes teendőket a végrehajtó bizottságra bízzák, mely magát ki fogja egészíteni. Azt is tervbe vették, hogy a csataterén elesettek sírját körülkerítik és emlékkövel jelölik meg. (Erdeélyi Híradó. 1893. 158. sz.)